

การเมืองแระในภูเก็ต

ย

ราชัน กาญจนะวณิช

ย

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในปี พ.ศ. 2492 ผมได้มีโอกาสเดินทางไปเกาะภูเก็ตเป็นครั้งรา
ความจริงผมได้รู้จักเกาะภูเก็ตมาก่อนแล้วจากการเรียนประวัติศาสตร์ และหนังสือต่าง ๆ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย จากหนังสือประวัติศาสตร์ ผมได้ทราบมานานแล้วว่า ตั้งแต่ชาวโปรตุเกสได้มาตีเมืองมะละกาในแหลมมลายูได้ในปี พ.ศ. 2054ย
ก็ได้มาติดต่อซื้อตึกจากเกาะกลางย ซึ่งเป็นชื่อเกาะภูเก็ตในสมัยกรุงศรีอยุธยา และในสมัยพระนารายณ์มหาราชก็ได้ทรงแต่งตั้งชาวฝรั่งเศสชื่อ เรน เซอร์บอโน
เป็นเจ้าของภูเก็ต เพราะฝรั่งเศสสนใจซื้อตึกจากเกาะกลาง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย นอกจากนั้นพ่อได้เคยเล่าให้ฟังว่าย ที่เกาะภูเก็ตในฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้หรือทิศหฤดี มักจะมีคลื่นลูกใหญ่ ๆ ทางฝั่งตะวันตก
ทำให้การเล่นน้ำทะเลตื่นเต้นและอาจเป็นอันตรายได้ พวกเราเด็ก ๆ อยากรไปทดลอง นอกจากนั้นพ่อก็เคยนำเปลือกกุ้งมังกรตัวใหญ่กลับจากภูเก็ต
ให้เราเห็นพยานหลักฐานของความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในทะเลในจังหวัดภูเก็ต พ่อเคยเล่าให้ฟังถึงความสามารถของสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต คือ
พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ในการพัฒนาตัดถนนบนเกาะภูเก็ตย โดยใช้ช่างลากลูกกลิ้งเพราะไม่มีรถบดไอน้ำย พ่อมิราชการติดต่อกับทางจังหวัดอยู่หลายครั้ง
และเคยทำหน้าที่เป็นเอกอัครราชทูตของภูเก็ต คือ พระยาสุนทรราชา ให้วิศวกรรถไฟหนุ่มนคนหนึ่ง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย และเมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.ย 2475 ทางกรมรถไฟก็ได้ทำการรังวัดเส้นทางใหม่สายสุราษฎร์ธานี - ถานุ่นไว้แล้วย
เข้าใจว่าหลวงสัมฤทธิ์วิศวกรกรมเป็นวิศวกรควบคุม

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย สมัยผมเป็นนักเรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ผมก็ได้มีโอกาสศึกษาประวัติศาสตร์ย ซึ่งเล่าไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2328
พม่าได้ยกทัพเรือมาตีหัวเมืองฝั่งทะเลตะวันตกและหัวเมืองปักษ์ใต้ของประเทศสยามและได้ชัยชนะไปหลายแห่งย
ส่วนที่เมืองกลางนั้นเมื่อทัพพม่ายมาเป็นช่วงที่พระยากลางได้ถึงแก่นิจกรมย ภรรยาของพระยากลางคือคุณหญิงจันและน้องสาวชื่อมุกย
ได้รวบรวมกำลังพลมาต่อสู้พม่า จนพม่าไม่สามารถตีเมืองกลางได้และต้องยกทัพกลับไปก่อนฤดูมรสุม

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย การเดินทางไปภูเก็ตครั้งแรกในชีวิตผมนั้น เป็นการตรวจสภาพเรือชุดของบริษัทระงิงทิน เครดดิ้ง โนโลอาบิลิตีย
ที่เจ้าของไม่มีความประสงค์จะกลับมารับทรัพย์สินคืนตามหลักฐานไม่ปรากฏว่าทางรัฐบาลไทยได้เข้าไปใช้เรือชุดไอน้ำลำนี้อย แต่เรือชุดก็ชำรุดทรุดโทรมมากย
เพราะเรือชุดจอดอยู่ที่เรียกกันว่าท่าแครงทางฝั่งตะวันตกของถนนเจ้าฟ้า ทางฝั่งตะวันตกของถนนเจ้าฟ้านั้นเป็นที่ลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง
แผนที่เดินเรือยังคงแสดงให้เห็นแนวทางเรือชุดได้ขุดข้ามถนนเจ้าฟ้าเข้ามาจากทะเล โดยสร้างทางเบี่ยงให้ใช้ผ่านชั่วคราวย
โรงพัสดุของเมืองยังคงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนเจ้าฟ้าและมีน้ำทะเลล้อมรอบ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ที่ภูเก็ตไม่มีโรงแรมที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว โรงแรมที่ดีที่สุดในปี พ.ศ. 2492 ก็คือโรงแรมอน-อนอย ภัตตาคารดี ๆ
ในจังหวัดภูเก็ตก็หาได้ยาก ถึงแม้จะมีเจ้าของเมืองและชาวต่างประเทศมาทำเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก พวกชาวเมืองส่วนใหญ่ก็จะมีสโมสรส่วนตัวเป็นที่รับรองแขก
นอกจากนั้นชาวอังกฤษและออสเตรเลียนั้นก็จะมีที่พักผ่อนเลี้ยงดูกันในเรือโดยสารและเรือสินค้าของบริษัทสเตรทสตรีทซีฟ
ซึ่งจะเดินทางมาแะภูเก็ตสัปดาห์ละครั้ง บริษัทสเตรทสตรีทซีฟมีเรือเดินทะเลระหว่างปีนัง ภูเก็ตย พังงาย ตะกั่วป่า ระนอง มะริด และย่างกุ้งเป็นประจำ สินค้าต่าง ๆ
ในตลาดภูเก็ตที่หน้าสนใจของผู้มาเยี่ยมจึงเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากปีนังเป็นส่วนใหญ่ การเดินทางไปจังหวัดภูเก็ตในปี พ.ศ. 2492ย นั้น
คนส่วนมากใช้รถไฟเป็นพาหนะเดินทางไปจนถึงกันตัง จากนั้นตั้งมีเรือเดินทะเลขนาดเล็กต่อไปยังจังหวัดภูเก็ต
เรือเดินทะเลขายฝั่งส่วนมากเข้าจอดที่ท่าสวนมะพร้าวของพระพิทักษ์ชินประชา ซึ่งอยู่ในอ่าวหน้าที่ตั้งที่ทำการรัฐบาลเดิม
อ่าวนี้มีชายฝั่งติดตามแนวถนนมนตรีในปัจจุบัน

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย แต่เนื่องจากผมมีกิจการริบตัวน จึงไม่มีโอกาสได้เดินทางเช่นนั้น และได้เดินทางไปภูเก็ตด้วยเครื่องบิน
ทางบริษัทเดินอากาศไทยใช้เครื่องบิน ดี.ซี. 3 หรือ โ คาโคต้าโ
ที่ดัดแปลงจากเครื่องบินเหลือใช้หลังสงครามมาเป็นเครื่องบินโดยสารสายใต้เดินทางจากกรุงเทพฯ ภูเก็ตและสงขลา ไปกลับวันละเที่ยว
ภูเก็ตจึงเป็นเมืองที่โชคดีที่มีการติดต่อได้ทั้งทางเรือและเครื่องบิน เส้นทางรถไฟที่ได้สำรวจไว้ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น

รัฐบาลยุคประชาธิปไตยก็ได้ให้ความสนใจที่จะดำเนินการต่อไป การขนส่งทางถนนนั้น ภูเก็ติดึงถนนลูกรังภายในเกาะที่ติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ได้ และแพขนานยนต์สำหรับให้รถยนต์ข้ามจากท่าฉัตรไชยไปยังท่าหนุ่ย แต่มีทางหลวงติดต่อได้แค่อำเภอตะกั่วป่าในจังหวัดพังงาเหนือทิศเหนือหรือแค่อำเภอเมืองจังหวัดพังงาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่คือसानเท่านั้น ในสมัยนั้นจึงไม่สามารถเดินทางด้วยรถยนต์จากภูเก็ตไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ได้ จะเดินทางด้วยรถยนต์ก็ได้เพียงจังหวัดพังงาเท่านั้น

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในปีเดียวกันนั้น ผมได้มีโอกาสมาเยี่ยมภูเก็ตอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทางราชการได้ขอให้ผมเป็นกรรมการรับซองประมูลขายเรือชุดของบริษัทพนักงานที่ล้มจมลงในระยะสงคราม และเจ้าของเดิมได้รับมอบคืนไป ในการไปเยี่ยมภูเก็ตครั้งที่สองนี้ ผมมีเพื่อนไปด้วยสองคน คือ อานนทยศรีวรรณ และ จอร์จ เอม. วิทนี เลขาธิการฝ่ายการเมืองของสถานเอกอัครราชทูตอเมริกัน ผมได้มีโอกาสรู้จักกับนักธุรกิจชาวภูเก็ตและพังงาหลายคน เช่นย คุณวิรัช หงษ์หยก คุณมณู หงษ์หยก และคุณเจียรย วานิชย หลังจากกระทรวงราชการเสร็จสิ้นไปแล้ว ผมกับเพื่อนได้เดินทางไปที่สนามบินภูเก็ตที่บ้านไม้ขาว ก็ได้ทราบว่าเครื่องบินนั้นติดขัดจะต้องรอคอยประมาณ 4 ชั่วโมง ในปี พ.ศ. 2492 นั้นย อาคารสนามบินภูเก็ตเป็นเรือนไม้เล็ก ๆ ไม่มีร้านอาหารในบริเวณใกล้เคียงทางวิ่งของเครื่องบินก็มีฝูงควายเดินอยู่ และจะต้องทำการไล่ออกก่อนเครื่องบินจะขึ้นหรือลงย และจะหารอดเดินทางกลับเข้ามาในเมืองก็หายาก และไม่คุ้มค่าย แต่คณะของผมโชคดีเพราะมีผู้โดยสารที่จะเดินทางไปกับเราคนหนึ่งชื่อ นายชาลส์ บัญช่วย สก็อตต์ หรือ C.B. SCOTT ผู้แทนบริษัทอีสเทิร์น สเมตติ้ง จำกัด ซึ่งผมเคยพบมาก่อนแล้วที่บ้านคุณประวัตี สุขุม อธิบดีกรมโลหกิจในปี พ.ศ. 2490

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ชาลส์ สก็อตต์ เป็นผู้ที่ได้เตรียมพร้อมสำหรับการถูกเงินเช่นนี้ และได้อธิบายให้ฟังว่า เครื่องบินสายได้มักจะเสียเวลาเสมอย การเดินทางไปสนามบินจะต้องมีเสบียงติดตัวไปด้วย พร้อมกับเปิดภาชนะให้ดูปรากฏว่ามี ขนมปัง เนื้อกระป๋อง ตลอดจนเบียร์และวิกกี โซดา แซ่เย็นไว้มากพอที่จะช่วยไม่ให้หิวได้ตลอดเวลา 4ย ชั่วโมงที่จะต้องคอย หรือตลอดย 7ย ชั่วโมงถ้าจะรวมเวลาบินด้วยและถ้าไม่มีอาหารบนเครื่องบิน

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ด้วยความเชื่อเพื่อเมื่อผมของย ชาลส์ สก็อตต์ย คณะของผมจึงใช้เวลารอคอยที่สนามบินภูเก็ตอย่างอึดอึด รื่นเริง เพราะย ชาลส์ สก็อตต์ย เป็นผู้คนสนุกและมีประสบการณ์ต่าง ๆ มากมาย และในปีต่อ ๆ มา เราก็ได้เป็นเพื่อนสนิทสนมกันเป็นเวลาหลายปีจนกระทั่ง ชาลส์ สก็อตต์ ได้ถึงแก่กรรมลง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย เมื่อปี พ.ศ. 2440ย ทางรัฐบาลได้จ้างวิศวกรหนุ่มอายุ 21 ปี จากอังกฤษให้มาช่วยงานทางด้านเหมืองแร่ในประเทศสยาม วิศวกรหนุ่มผู้นั้นชื่อว่า เฮนรี จอร์จ สก็อตต์ย ซึ่งต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นอธิบดีกรมโลหกิจของประเทศสยาม หลังจากที่ได้รับราชการได้ประมาณสิบปี เฮนรี สก็อตต์ก็ได้ลาออกจากราชการและร่วมมือกับพี่ชายชื่อ ที.จี. สก็อตต์ (T.G. SCOTT) ซึ่งตั้งบริษัทไซมินทิน ซินดิเคต ลิมิเตด ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2449 ในการสำรวจแหล่งแร่ดีบุกในหัวเมืองปักษ์ใต้ และก็ได้พบแหล่งแร่ดีบุกที่สำคัญในจังหวัดระนองย จนกระทั่งสามารถเริ่มเดินเรือขุดลำแรกที่หางไได้ในปี พ.ศ. 2455 เฮนรี สก็อตต์ ได้สมรสกับสุภาพสตรีไทย และได้ส่งบุตรชายหรือ ชาลส์ บัญช่วย สก็อตต์ ไปศึกษาในประเทศอังกฤษตั้งแต่อายุเพียง 6 ขวบ ชาลส์ สก็อตต์ก็เริ่มกระวนกระวายอยากทราบถึงชีวิตและความเป็นอยู่ของมารดาในประเทศสยาม ทั้ง ๆ ที่บิดามีความประสงค์ที่จะให้เป็นทางมาเยี่ยมบ้านเกิดจนได้ย ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองย แต่เมื่อทางบิดาทราบเรื่องก็ขอให้นายอาเธอร์ ไมลส์ย บุตรชายคนโตของนายเอ็ดเวิร์ด ที.ย ไมลส์ ผู้ริเริ่มการใช้เรือขุดทำเหมืองแร่ในทะเล ให้ติดต่อส่งตัว ชาลส์ สก็อตต์ กลับประเทศอังกฤษ หลังจากการใช้ชีวิตอย่างสนุกสนานในยุโรป ชาลส์ สก็อตต์ก็รับราชการทหารในกองทัพอังกฤษในสงครามโลกครั้งที่สอง จากสมรภูมิมัทธิกาเหนือ ชาลส์ สก็อตต์ ได้ถูกส่งตัวมายังอินเดียและได้เข้ามาในประเทศไทยเมื่อมียศเป็นพันตรีย ในเมื่อญี่ปุ่นได้ยอมจำนนต่อแสนยานุภาพของฝ่ายสหประชาชาติ สายเลือดไทยของชาลส์ สก็อตต์ ไมยอมสูญเสียเพราะได้ตัดสินใจพำนักอยู่ในจังหวัดภูเก็ตย เมื่อออกจากราชการทหาร และชาลส์ สก็อตต์ย ก็เป็นผู้ที่ชาวภูเก็ตรู้จักใครกันเป็นอย่างดี เพราะความเชื่อเพื่อเมื่อเมื่อต่อเพื่อนฝูง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย เจ้าเมืองภูเก็ต

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย เชื่อกันว่าชาวเกาะภูเก็ตเดิมนั้นเป็นพวกเงาะในตระกูลนิกริโตย (NEGRITO) เช่นเดียวกับบริเวณอื่นย ๆย ในแหลมมลายู ก่อนที่ชาวอมุจะขยายตัวลงมาทางใต้ นอกจากนั้นดินแดนทางฝั่งตะวันตกด้านมหาสมุทรอินเดียของแหลมมลายูตอนบนนั้นยังรับวัฒนธรรมจากชาวอินเดียย ซึ่งได้อพยพมาตั้งเมืองอยู่ที่เกาะคอเขาใกล้ ๆ กับอำเภอตะกั่วป่าในปัจจุบัน

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย นายร้อยเอกเจมส์ โลว์ (JAMES LOWE) ก็ได้เขียนบันทึกไว้ว่า เจ้ามรณ มหาวัมสาย (MARONG MAHAVAMSA) ผู้ตั้งเมืองไทรบุรี ได้แล่นเรือมาเติมน้ำและพื้นที่เกาะ โ สลางโ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1743 หรือ ค.ศ. 1200 ซึ่งย่อหมายความว่าเกาะ โ สลางโ หรือเกาะภูเก็ตย เป็นเกาะที่มีความสำคัญและมีชื่อเป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวอินเดียที่เดินเรืออยู่ในน่านน้ำทะเลอันดามันมาก่อนกำเนิดประเทศไทยในยุคกรุงสุโขทัย

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย หลังจากที่ย้อฟฟงโซ เดอ อัลบูเคอร์เค (AFFONSO DE ALBUQUERQUE) แม่ทัพโปรตุเกส ได้เข้ายึดเมืองมะละกาในแหลมมลายูได้ในปี พ.ศ. 2054ย (ค.ศ. 1511)ย ดินแดนทางฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมมลายูจึงได้เริ่มทำมาค้าขายกับชาวยุโรปซึ่งได้แผ่อิทธิพลเข้ามาในชมพูทวีปย ย เชื่อได้ว่าชาวโปรตุเกสซึ่งได้ความรู้จากชาวอินเดียคงได้เดินทางมายังเกาะภูเก็ตย ย ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน แผนที่เดินเรือในพิพิกัดที่กรุงลิสบอนก็แสดงเส้นทางสำรวจฝั่งทะเลของ อัลบูเคอร์เค ในน่านน้ำใกล้ ๆ เกาะภูเก็ตก่อนที่เรือ โ ฟลอค เดอ ลามาร์โ ของท่านต้องเผชิญกับคลื่นลมประสพอันตรายจนต้องแตกจมลงใกล้ฝั่งมะละกา ปี พ.ศ. 2055 (ค.ศ. 1512)ย และนับแต่นั้นมา ชาวยุโรปก็ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทแข่งขันกับชาวอินเดียที่เคยควบคุมเศรษฐกิจตามฝั่งทะเลอันดามันตลอดจนหมู่เกาะภูเก็ต และดินแดนใกล้เคียง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในปี พ.ศ. 2069 (ค.ศ. 1526) ได้มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจในอินเดียเมื่อพระเจ้าบาบุร์ ได้สถาปนาราชวงศ์อิสลาม (MUGHAL)

ชาวอินเดียทำการค้าขายอย่างแพร่หลาย และมีเรือค้าขายข้ามอ่าว เบงกอลมารับซื้อสินค้าจากจีน และญี่ปุ่นย ที่ส่งผ่านดินแดนสยาม ไปยังท่าเรือที่เมืองมะริดในเขตตะนาวศรี ชาวอินเดียใช้เรือใบแล่นข้ามอ่าวเบงกอลได้สะดวกกว่าการแล่นในอ้อมแหลมมลายูไปยังบางกอก หรือกรุงศรีอยุธยา เพราะระยะทางอ้อมแหลมมลายูไกลกว่าสามเท่าและต้องใช้เวลานานกว่าหกเท่า และยิ่งกว่านั้นเรือสินค้ามักจะถูกโจรสลัดของแควมละกาหรือญวาลินค้าที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างอินเดียกับญี่ปุ่นและจีนในตลาดที่ส่งผ่านประเทศสยามส่วนใหญ่ก็จะเป็นฝ้ายจากอินเดียแลกเปลี่ยนกับญี่ปุ่นและเงินและหนังสัตว์จากไทและญี่ปุ่น เนื่องจากชาวสยามไม่ชำนาญในกิจการค้ากับต่างประเทศ ตำแหน่งเจ้าเมืองในหัวเมืองต่าง ๆ ตามชายฝั่งทะเลตะวันตก หรืออันดามัน จึงมักจะเป็นชาวฮินดู และต่อมาก็เป็นพ่อค้าอิสลามจากอินเดีย ที่เรียกกันว่า มัวร์ ซึ่งความจริงเป็นชาวอินเดียที่นับถือศาสนาอิสลาม (INDIAN MAHOMEDAND) และนิยมวัฒนธรรมของชาวเปอร์เซีย ชาวอินเดียก็ได้ตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองต่าง ๆ ตามเส้นทางพาณิชย์จากตะนาวศรีไปกรุงศรีอยุธยา ชาวอินเดียพวกหนึ่งที่เจ้าเมืองทำการค้าขายตามฝั่งทะเลอันดามัน และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองที่เกาะภูเก็ต เป็นพวกมัวร์ที่เรียกว่า จุฬาย หรือย จุเลีย (CHULIA) ธอมัส เบาเร (THOMAS BOWREY) พ่อค้าอังกฤษ ผู้หนึ่งที่เดินทางโดยเรือไปเกาะภูเก็ต ได้เขียนบันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2218 หรือ ค.ศ. 1675 ว่า พวกมัวร์เอาเปรียบชาวภูเก็ตมาก จนกระทั่งชาวภูเก็ตทนไม่ไหวต้องลุกขึ้นต่อต้านและฆ่าเจ้าเมืองและพนักงานชาวมัวร์ ซึ่งเป็นการเริ่มเปิดฉากอิทธิพลของชาวอินเดีย โดยมีชาวยุโรปเข้ามาแข่งขันแทน เอดมันด์ บาร์เกอร์ (EDMUND BARKER) ทหารในหมู่เรือของเซอร์ เจมส์ แลนแคสเตอร์ (SIR JAMES LANCASTER) ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. 2135 หรือ ค.ศ. 1592 ว่าได้เคยส่งทหารปอร์ตุเกศที่พูดภาษามลายูได้ ขึ้นเจรจากับเจ้าเมืองจังสิคอน เพื่อหาซื้อน้ำมันยาง เพื่อใช้ซ่อมเรือ และได้มีชาวเกาะมาแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งของท้องถิ่นก็มี อ่าฟันและ นอแรด ซึ่งเป็นสินค้าผูกขาดของเจ้าเมือง

ย ตามที่กล่าวมาแล้ว ชาวปอร์ตุเกศ คงเป็นชาติยุโรปชาติแรก ที่เข้ามาค้าขายในเกาะภูเก็ต หรือที่เรียกว่า สลัง หรือ กลาง เพราะหลังจากที่ยึดเมืองมะละกาได้แล้ว อัลลูดอร์ค ก็ได้เริ่มมีความสัมพันธ์เป็นทางการกับกรุงศรีอยุธยา โดยแต่งตั้งให้เพื่อรายงานให้ทราบถึงการที่ปอร์ตุเกศได้เข้าครอบครองมะละกาซึ่งเคยมีความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยามาก่อน

ย พระบรมราชาที่สองได้ทรงแต่งตั้งทูตไทยให้ร่วมเดินทางกับเฟอร์นันเดสไปยังมะละกา และก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทางไทยได้แสดงความไม่พอใจอย่างหนึ่งอย่างใดในการขยายอำนาจของชาวยุโรปในครั้งนั้น และในปีต่อมา มิรันดา เดอ อะเซเวโด (MIRANDA DE AZEVEDO) ย ก็เดินทางจากมะริด เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาอันเป็นผลให้ควร์ต เดอ โคลโฮ (DVARTE COELHO) ย เข้ามาทำสัญญาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2059 หรือ ค.ศ. 1516 ย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประเทศสยามได้มีสัญญากับประเทศในยุโรป สัญญานี้ได้อนุญาตให้ชาวปอร์ตุเกศเข้ามาค้าขายที่อยุธยาและหัวเมืองชายทะเลต่าง ๆ ส่วนเรื่องมะละกา นั้นมิได้ระบุไว้ จึงเป็นที่เข้าใจว่าทางอยุธยายอมรับสภาพเพราะมิใช่เมืองในพระราชอาณาเขตโดยตรง

ย ในช่วงปี พ.ศ. 2059 ถึง 2081 หรือ ค.ศ. 1516 ถึง 1538 จึงมีชาวปอร์ตุเกศเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก มีทั้งที่เข้ามาฝึกทหารให้ใช้เป็นแบบยุโรปและเข้ามาค้าขาย ปีนี้ก็คงเป็นสินค้าที่ชาวปอร์ตุเกศนำเข้ามาแลกเปลี่ยนกับสินค้าท้องถิ่นในช่วงนี้ก็คงมีชาวปอร์ตุเกศเข้ามาอยู่ที่เกาะกลางและบริเวณใกล้เคียงที่มีการผลิตดีบุกแต่ก็ไม่มีหลักฐานว่าทางกรุงศรีอยุธยาได้แต่งตั้งชาวปอร์ตุเกศให้เป็นเจ้าเมืองภูเก็ต ในสมัยพระเจ้ารามาธิบดีที่สอง พระบรมราชาที่สี่ หรือรัชกาลต่อมาซึ่งมีชาวปอร์ตุเกศเข้ามาเป็นทหารรับจ้างให้ฝ่ายพม่าและไทย อันเป็นสมัยเปิดฉากสงครามอันยืดเยื้อระหว่างประเทศทั้งสองนี้ ในสมัยของพระเจ้าเอกาทศรถ ทางกรุงศรีอยุธยาก็ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อปอร์ตุเกศ เพราะปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2149 หรือ ค.ศ. 1606 ทางกรุงศรีอยุธยาได้ส่งราชทูตไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับปอร์ตุเกศที่สำนักอุปราชของปอร์ตุเกศที่เมือง โกอา (GOA) ทางฝั่งตะวันตกของอินเดีย และอีกสองปีต่อมาทางปอร์ตุเกศได้ส่งบัลธาซาร์ เดอซีควีรา (BALTHAZAR DE SEQUEIRA) ซึ่งเป็นพระในนิกายเยซูอิต เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา

ย แต่อย่างไรก็ดี ปอร์ตุเกศก็เริ่มมีคู่แข่งขัน เมื่อพ่อค้าชาวฮอลันดา ได้เริ่มเข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา และในปี พ.ศ. 2151 หรือ ค.ศ. 1608 ทางกรุงศรีอยุธยาก็ได้แต่งตั้งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฮอลันดา และนับเป็นครั้งแรกที่กระทรวงไทยได้เดินทางไปยุโรปเพื่อทำสัญญาที่กรุงเฮก ในปีต่อมา

ย การค้าขายกับชาวยุโรปได้ทำให้เกาะกลางมีความสำคัญขึ้น เพราะมีสินค้าที่ชาวยุโรปต้องการ คือ ดีบุก ชาวฮอลันดาสนใจในการซื้อดีบุกจากเกาะกลางมาก จนได้เข้ามาตั้งห้างรับซื้อดีบุก เมื่อปี พ.ศ.ย 2169 หรือ ค.ศ. 1626 ย เซอวาเลีย เดอ โชมองตราซทูตฝรั่งเศสในรัชสมัยนารายณ์มหาราชได้บันทึกไว้ว่า สินค้าสำคัญของสยาม คือ ดีบุก และดีบุกส่วนใหญ่ก็ได้มาจากเกาะภูเก็ต ซึ่งเป็นเหตุให้พวกปอร์ตุเกศมาตั้งห้างรับซื้อดีบุกในเกาะนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2126 ถึง 2135 แล้วต่อมาพวกฮอลันดาได้เข้าไปดำเนินการแต่ก็ทำอยู่ได้ถึง พ.ศ. 2210 หรือ ค.ศ. 1667 จึงเกิดวิวาทกับชาวเมืองจนถูกฆ่าฟันล้มตายหมดสิ้น และก็ไม่มีหลักฐานว่าชาวฮอลันดาได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองภูเก็ตในสมัยนั้นหรือไม่

ย ที่เรียกกันว่า เกาะภูเก็ต หรือ เมืองภูเกศนั้นคงมาจากเมืองใหม่ในเกาะกลางย เพราะแต่เดิมนั้นมักจะเรียกว่า เกาะสลังย กลาง หรือย กลางย และชาวต่างประเทศก็มักจะเรียกว่า จังซีลอน (JUNKCEYLON) เข้าใจว่าภูเก็ตเป็นเขตเมืองใหม่ ที่ตั้งขึ้นภายหลังเมื่อมีการค้าดีบุกกับต่างประเทศ คุณสุนัย ราชภัณฑารักษ์ ให้ความเห็นว่า เป็นเมืองฝรั่งได้ตั้งห้าง โกดังสินค้า เพื่อเก็บดีบุกก่อนที่จะขนถ่ายไปขึ้นเรือเพื่อส่งไปต่างประเทศ ส่วนเมืองเล็ก ๆ ที่ขึ้นกับเมืองภูเก็ต ก็คงเป็นชุมชนที่ผลิตดีบุกต่าง ๆ และในบรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายซึ่งเป็นผู้ที่ราษฎรให้ความนับหน้าถือหน้านั้นก็อาจมีทั้งฝรั่งและไทย และเข้าใจว่าเมืองภูเกศนั้นได้มีมาก่อนที่พวกฮอลันดาจะเข้ามาทำการค้าขาย เพราะในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นได้ริเริ่มทำการติดต่อทางพาณิชย์กับชาวยุโรปตั้งแต่รัชสมัยพระรามาธิบดีที่สอง คุณสุนัยยังได้บรรยายไว้ว่า โ จึงอาจสันนิษฐานได้แน่ชัดว่า เมืองภูเก็ตแรกเริ่มเดิมทีคงจะตั้งขึ้นบนเกาะทางใต้ในบริเวณที่มีภูเขา-- ฉะนั้น เมืองภูเก็ตเดิมคงจะตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มเขา ซึ่งปัจจุบันเป็นตำบลกะทู้ ที่ตั้งอำเภอกะทู้ อันเป็นตำบลที่ยังมีแร่ดีบุกอุดมสมบูรณ์อยู่บัดนี้และมีทางออกไปสู่ทะเลอันดามันได้ง่ายโดยเดินข้ามของเขาเตี้ย ๆ

ออกไปยังอ่าวป่าตอง ณ ที่บริเวณนี้เดิมคงมีชื่อซึ่งชาวพื้นเมืองเรียกกันว่า บูกะกอดอ (คือภูเขากำแพง) ตามลักษณะทำเลซึ่งมีภูเขาเรียงรายคล้ายกับเป็นกำแพง และเขาสูงหนึ่งคงก็คงจะมีชื่อว่า บูกะบาตู (คือภูเขาหิน)ย ส่วนอ่าวซึ่งเป็นท่าเรือสำหรับขนส่งสินค้าไปยังต่างประเทศก็คงจะเรียกกันว่า กรากอดอ หรือ กราบาบตู ตามชื่อภูเขานั้น ชื่อกรากอดอนี้ เมื่อออกเสียงสั้น ๆ เร็ว ๆ ก็จะเป็นกรากะตอ หรือ กระตอ แล้วก็กลายเป็นกระตองย ไปย ภายหลังก็เลยเปลี่ยน กระ ให้เป็นภาษาไทยว่า ปาก จึงเป็นย ปากตองย แล้วก็หัดสั้นลงอีกเป็น ประตองแล้วต่อมาเมื่อเห็นว่า ประตอง ไม่มีความหมาย ก็เลยขยายออกไปใหม่ ให้เป็น ป่าตองโ

ย

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย การที่จะเข้าใจว่าทำไม ประเทศ เล็ก ๆ ในยุโรป เช่น ปอร์ตุเกส และ ฮอลันดา จึงสามารถเข้ามาติดต่อกับชายในดินแดนสยามได้ก่อนประเทศใหญ่ ๆ เช่น อังกฤษ หรือ ฝรั่งเศส นั้น ก็จะต้องเข้าใจประวัติศาสตร์ยุโรป ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 นักเดินเรือสเปนนำโดย โคลัมบัส ได้สามารถแล่นใบไปติดต่อกับทวีปอเมริกาได้สำเร็จ ส่วนนักเดินเรือปอร์ตุเกสนำโดย วาสโก ดา กามา ก็สามารถแล่นใบอ้อมแหลมอัฟริกาได้มาทางมหาสมุทรอินเดียได้สำเร็จ อันเป็นเหตุให้สันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ ที่ 6 ได้ออกประกาศ ยกอำนาจการเดินเรือท่ามาค้าขายในดินแดนที่พบใหม่ ในทวีปอเมริกา และ เอเชีย ให้แก่ สเปน และ ปอร์ตุเกสมีโอกาสสำรวจของดินแดนที่พบใหม่เหล่านี้ก็เกิดความริษยาจากบรรดาพ่อค้าที่ไม่เห็นด้วยที่จะให้สเปนและปอร์ตุเกสมีโอกาสสำรวจแต่เพียงสองประเทศ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ่อค้าในประเทศอังกฤษ ซึ่งได้แยกตัวออกจากอิทธิพลของระบบโรมัน คอธอลิก และพ่อค้าฮอลันดา ซึ่งกำลังหันมานิยมนิกายใหม่ของลูเธอร์และแคลวิน จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเชื่อฟังคำประกาศของสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 6

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ฮอลันดาที่เคยอยู่ในเขตปกครองของสเปนนั้น ก็ได้ทำสงครามดิ้นรนออกจากอำนาจสเปน โดยอาศัยอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นที่พึ่ง แม้แต่พระนางเจ้าอลิสเบรทที่ 1 ย ตบสนอง ในปี พ.ศ. 2128 หรือ ค.ศ. 1585 อังกฤษได้ทำสัญญาส่งทหาร 6,000 คนไปช่วยเนเธอร์แลนด์ ย แต่เนเธอร์แลนด์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และยอมให้อังกฤษเข้าไปใช้ป้อมปราการ และหัวเมืองชายทะเล 3 แห่ง คือ ฟลัชชิง (FLUSHING) บริเยอ (BRIELLE) และ รัมมิเคนส์ (REMMEKENS) ย สำหรับแคว้นฮอลแลนด์และซีแลนด์ ซึ่งเป็นเมืองพ่อค้าชายทะเล ก็ได้เลือกเจ้าชายมอริส (MAURICE) ให้เป็นประมุขตั้งแต่มีพระชนมายุเพียง 17 พรรษา

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในปี พ.ศ. 2152ย สเปนอ่อนแอลงมากเพราะต้องทำสงครามต่อสู้กับฝรั่งเศส อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2191 หรือ ค.ศ. 1648ย สเปนจึงได้ยอมรับเอกราชของเนเธอร์แลนด์ และแคว้นฮอลแลนด์ก็เข้าสู่ยุคศตวรรษทอง (GoudenEeuw)

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในปี พ.ศ. 2193 หรือ ค.ศ. 1650ย ฮอลันดาเมื่อรบมากกว่าอังกฤษและฝรั่งเศสรวมกัน พ่อค้าฮอลันดาได้ส่งเรือออกไปติดต่อกับชายทั่วโลก ทั้งในทะเลบอลติกในยุโรป ตลอดจนทวีปอเมริกา อัฟริกา และเอเชีย กรุงแอมสเตอร์ดัมได้กลายเป็นเมืองหลวงชั้นนำในยุโรป ทั้งด้านศิลปกรรม และการกินอยู่ จากความร่ำรวยในการประมง และการพาณิชย์ กับนานาชาติ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในการค้าทางด้านเอเชีย นั้น ชาวฮอลันดาได้ตั้งบริษัท ดัชท์ อีสท์ อินเดียขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2145ย หรือ ค.ศ. 1602ย ในระหว่างที่ยังคงทำสงครามต่อสเปน เมื่อก่อนย พ.ศ. 2123ย ฮอลันดา เคยทำการค้าขายกับปอร์ตุเกสในยุโรปโดยซื้อสินค้าที่ชาวปอร์ตุเกสนำมาจากเอเชีย แล้วขนถ่ายจากกรุงลิสบอนไปขายในยุโรปตอนเหนือ แต่เมื่อปอร์ตุเกสกับสเปนได้รวมตัวเป็นราชอาณาจักรเดียวกัน กษัตริย์สเปนก็ไม่อนุญาตให้ปอร์ตุเกสทำการค้าขายกับฮอลันดาจึงจำเป็นต้องดิ้นรนหาทางส่งเรือไปยังดินแดนในเอเชียจนสำเร็จ และสามารถทำสัญญาค้าขายกับสุลต่านแห่งบันตัมย ในชวา ย ได้ในปี พ.ศ.ย 2140ย หรือ ค.ศ. 1597ย เมื่อพ่อค้าฮอลันดาแก่งแย่งค้าขายกันเองมากขึ้นย ทางรัฐบาลจึงได้ยื่นมือเข้ามารวบรวมพ่อค้ามาตั้งบริษัท ดัชท์ อีสท์ อินเดีย ขึ้นย เพื่อให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันย ที่จะเข้าไปค้าขายในเอเชีย และต่อสู้อิทธิพลของสเปนและปอร์ตุเกสย บริษัทดังกล่าวมีอำนาจผูกขาดการค้าขายกับหมู่เกาะอินเดียตะวันออกและบริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกและอินเดียย ตลอดจนอำนาจในการสร้างป้อมปราการย และทำสงครามย บริษัทมีสำนักงานในภาคตะวันออกที่เมืองปัตตาเวียในเกาะชวา ย บริษัทสามารถทำการค้าขายรุ่งเรืองตลอด จากปี พ.ศ. 2148ย (ค.ศ. 1605)ย จนถึงปี พ.ศ. 2212 (ค.ศ.ย 1669)ย เมื่อสามารถมีเรือพาณิชย์ได้รวมย 150ย ลำ เรือรบย 40ย ลำ พร้อมทั้งทหารย 10,000ย คนย และจ่ายเงินปันผลได้ถึงร้อยละ 40

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ด้วยความสำเร็จดังกล่าว พ่อค้าชาวฮอลันดาจึงสามารถเข้ามาติดต่อกับชายกับกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ จนกระทั่งได้มีการทำสัญญา และไทยได้ส่งราชทูตไปคำนับเจ้าชายมอริส ในยุโรป ในปี พ.ศ. 2152ย (ค.ศ. 1609)ย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมนั้นย ชาวยุโรปได้เข้ามาค้าขายในประเทศสยามหลายชาติหลายภาษาด้วยกันย เมื่อพระเจ้าทรงธรรมซึ่งมีพระชนมายุได้เพียงย 38ย พรรษา ย ได้สวรรคตเมื่อวันที่ 22ย ธันวาคม พ.ศ.ย 2171ย (ค.ศ. 1628)ย นั้นย ชาวฮอลันดาได้เข้ามาตั้งห้างรับซื้อดีบุกที่เกาะภูเก็ตมาแล้วกว่า 2 ปี

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในรัชกาลย พระเจ้าปราสาททอง ความสัมพันธ์กับชาวต่างชาติได้เริ่มเสื่อมลงชาวปอร์ตุเกสถูกจับย หมู่บ้านญี่ปุ่นอยุธยาถูกโจมตีย จนชาวญี่ปุ่นต้องหนีไปอยู่ประเทศเซมรีย เพราะญี่ปุ่นไม่รับราชทูตของพระเจ้าทรงธรรมย แต่ชาวฮอลันดาก็ยังคงค้าขายต่อไปได้ในกรุงศรีอยุธยา และเจ้าชายเฟรเดริกย เฮนรี่ ที่ได้เป็นประมุขต่อมาจากเจ้าชายมอริสย ก็ยังคงมีสาส์นถึงพระเจ้าปราสาททอง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย แต่ต้นปี พ.ศ.ย 2182ย (ค.ศ.ย 1639)ย ได้เกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างคนไทยกับชาวฮอลันดา

พ.ศ. 2227 ย ผู้จัดการชื่อ วิลเลียม สแตรงห์ ย ย (WILLIAM STRANGH) ย ได้เขียนจดหมายมาถึง ฟอลคอนย ซึ่งเริ่มต้นด้วยถ้อยความดังต่อไปนี้

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย โ ผมขอตอบหนังสืออันหยาบช้าซึ่งประกอบด้วย ข้อกล่าวหาที่เจตต่าง ๆ ของท่านลงวันที่ 16 และ 24 ธันวาคม โดย การขยายความจากที่ได้อธิบายไว้ก่อนแล้วอย่างสั้น ๆ แต่พอเพียงและตรงไปตรงมา ในหนังสือลงวันที่ 23 ธันวาคมของ ผม เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะอันไร้ความสุภาพและเข้มแข็งของท่าน อันเกิดจากการที่ท่านได้ล้มลุกคลุกคลานลอยขึ้นมาจากท่านที่ทันโดยง่ายน่าปลาบใจ จนได้เป็นถึงขุนนางผู้ใหญ่ ในราชสำนักที่ไร้ศาสนา

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ทั้งนี้ย่อมแสดงถึงความโกรธแค้นของผู้จัดการห้าง บริษัทอิส์ท์ อินเดียย ของอังกฤษที่มีต่อฟอลคอนย ผู้ซึ่งกีดกันมิให้ บริษัทดำเนินการค้าต่อไปในอยุธยา จนกระทั่งได้มีการเผาค้างสินค้าของอังกฤษ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ไม่มีหลักฐานว่ามีพ่อค้าอังกฤษได้เข้ามาเป็นเจ้าของในเกาะกลาง แต่มีชาวอังกฤษผู้หนึ่ง ชื่อ ริชาร์ด เบอร์นาบี (RICHARDY BURNABY) ย ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองตะนาวศรี และต้องเสียชีวิตลงเมื่อบริษัทอิส์ท์ อินเดียย

ของอังกฤษได้ส่งเรือรบมาปราบปรามเจ้าท่าเมืองมะริดจนเกิดการรบระหว่างบริษัทอิส์ท์อินเดียยของอังกฤษกับฝ่ายไทยเมื่อปลายปี ค.ศ. 1687 หรือกลางปี พ.ศ. 2230 ย สงครามระหว่างบริษัทอังกฤษกับไทยนี้เกิดขึ้นเพราะการแย่งชิงการค้าในอ่าวเบงกอลระหว่างอังกฤษกับ เขมร มลายู ไทโย เจ้าท่าเมืองมะริด

ผู้ทำการค้าแทนกรุงศรีอยุธยา สงครามครั้งนี้มิได้ขยายตัวออกมากมายเพราะประเทศอังกฤษก็บั่นป่วนมีสงครามกลางเมือง จนพระเจ้าเจมส์ที่สอง ซึ่งเป็นกษัตริย์ในนิกายโรมันคาทอลิก

องค์สุดท้ายของอังกฤษต้องอพยพไปอยู่ในประเทศฝรั่งเศสในปีต่อมาอังกฤษได้กลับมาสนใจในการค้าดีบุกในเกาะภูเก็ตอีกหลังสมันกรุงศรีอยุธยา และเมื่ออังกฤษมาหกรองเกาะบีนัง การค้าระหว่างอังกฤษฝ่ายบีนังกับภูเก็ตก็ได้ขยายตัวอย่างมากจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในการที่ฝรั่งเศสได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในกรุงศรีอยุธยานั้น มีหลักฐานปรากฏว่า ได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2207 หรือ ค.ศ. 1664 ย เมื่อบาทหลวงย ปาลู (PALLU) ย ได้ตัดสินใจว่าคณะสอนศาสนาต่างประเทศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสมควรจะเปิดสำนักที่กรุงศรีอยุธยา ย ในช่วง 25 ปีต่อมา กิจการของคณะบาทหลวงก็ได้ขยายขึ้น จนมีตึกเป็นอาคารโรงเรียนและมีโบสถ์ขนาดใหญ่ที่บ้านปลาเห็ด และมีบาทหลวงที่ส่งมาจากปารีสรวม 20 ย รูป ย ออกทำหน้าที่ทั้งในกรุงและหัวเมืองต่าง ๆ สำนักในต่างจังหวัดก็มีเช่นที่บางกอกย และย พิษณุโลกย เป็นต้นย

บาทหลวงฝรั่งเศสนั้นต้องทำหน้าที่ทั้งการสอนศาสนาและการรักษาพยาบาลคนป่วยคนไข้

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ย นั้นดูจะสนใจในการเผยแพร่ศาสนามากกว่าการค้า ขยายจากบาทหลวงที่ส่งมาแล้วย ก็ยังมีผู้ช่วยแพทย์ผู้หนึ่งมาจากกรุงปารีสในปี พ.ศ. 2220 ย หรือ ค.ศ. 1677 ย เพื่อช่วยในการรักษาพยาบาลและจ่ายยา ผู้ช่วยแพทย์ผู้นี้นามว่า เรเนย ชาร์บอนโนย (RENE CHARBONNAU) ย ในช่วงที่ฝรั่งเศสมีอิทธิพลมากขึ้นท่านผู้นี้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นย เจ้าเมืองภูเก็ต แต่อยู่ไม่กี่วัน ท่านก็กลับมามีชีวิตอันยาวนานอยู่ในอยุธยา ชาร์บอนโน เป็นชายโสดจนอายุมาก ก่อนที่จะแต่งงานกับหญิงชาวโปรตุเกส และจะมีบุตรด้วยกันหลายคน เท่าที่มีหลักฐานชาร์บอนโน เป็นชาวยุโรปคนเดียวที่ตั้งใจมาใช้ชีวิตอยู่ในประเทศสยามอย่างแท้จริงในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย เมื่อสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และทหารฝรั่งเศสที่รักษาป้อมปราการที่บางกอกได้เอาตัวประกันคนไทยแล้วเรือออกไปจากประเทศสยามนั้น จึงได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งคงเกิดความเข้าใจผิด และฝ่ายไทยก็เกรงกลัวว่าบาทหลวงฝรั่งเศสจะพยายามล้างสมองให้คนไทยนับถือศาสนาโรมันคาทอลิก ในท่ามกลางความวุ่นวายเช่นนั้นย เจ้าหน้าที่ในกรุงศรีอยุธยาได้จับชาวฝรั่งเศสซึ่งไว้ทั้งหมดย นอกจากผู้ทำหน้าที่แพทย์ 3 ย คน คือ บาทหลวงย โปมาร์ดย (FR. ย PAUMARD) ย นายแพทย์มาคคาร์ย (DR. MACCARI) ย และย เรเนย ชาร์บอนโน

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ชาวฝรั่งเศสที่ถูกจับขังเกือบ 70 ย คนนั้นไม่มีอาหารรับประทาน นอกจากที่จำต้องรับประทานจากชาร์บอนโน และบาทหลวงโปมาร์ด และบาทหลวงต่างชาติชื่อ มัลโดนาโด อีกคนหนึ่งช่วยทำหน้าที่เป็นผู้นำอาหารไปแจกเท่าที่ ชาร์บอนโน จะแสวงหามาได้ นักโทษฝรั่งเศสที่ถูกขังนี้ได้ถูกทรมานอย่างสาหัสเป็นเวลาถึงปีเศษ จากเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2231 ย (ค.ศ. 1688) ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2233 ย (ค.ศ. 1690) ย ย เมื่อนายพลเดฟาส์ ของฝรั่งเศสได้ปล่อยตัวประกันไทยที่ภูเก็ต ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2234 ย (ค.ศ. 1691) นักโทษฝรั่งเศสจึงได้รับอิสรภาพ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย การส่งทหารต่างประเทศมายังเมืองไทยในครั้งนั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดความระแวงเข้าใจผิดทั้ง ๆ ที่จุดประสงค์เดิมของรัฐบาลไทยนั้นก็เพื่อจะให้ทหารฝรั่งเศสเป็นเครื่องมือที่ระบอบมิให้ฮอลันดาแผ่อำนาจเข้ายึดเมืองสำคัญ ๆ ตามชายฝั่งของประเทศไทย เช่น บางกอกย หรือย ภูเก็ตย ชั่วในระยะย 14 ย ย เดือนหลังจากที่ทหารฝรั่งเศสเข้ามาถึงกรุงสยาม ก็จำเป็นต้องอพยพกลับ และทำให้เกิดความบาดหมางระหว่างไทยกับฝรั่งเศสหรือชาวยุโรปทั่วไปเป็นเวลานานกว่าหนึ่งศตวรรษ ก่อนที่ไทยจะยินดีต้อนรับชาวยุโรปอย่างเต็มใจอีก

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในปี พ.ศ. 2244 ย (ค.ศ. 1701) ย ย ประมาณสิบปีหลังจากสุดสิ้นกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสแล้วย ได้มีการเลิกบริษัท อินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส พ่อค้า เมือง ซัททมาโล ได้เข้ารับโอนกิจการและขอให้รัฐบาลของฝรั่งเศสช่วยติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา เพื่อขอใช้เมืองมะริด เป็นท่าเรือในการค้าขายในอ่าวเบงกอลทางกรุงปารีสได้ติดต่อไปยังเมืองปอนดิเชอร์รี่ของฝรั่งเศสในอินเดียให้ช่วยติดต่อกับเจ้าเมืองปอนดิเชอร์รี่จึงได้มีหนังสือไปถึงสำนักสอนศาสนาในกรุงศรีอยุธยา บาทหลวงในกรุงศรีอยุธยาจึงได้ปรึกษากับ เรเนย ชาร์บอนโน ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศสที่ได้อาศัยอยู่ในอยุธยามานาน และเข้าใจความคิดเห็นของคนไทยได้ดี คำตอบของเชอร์บอนโนมีข้อความดังนี้

ย ย ย ย ย ย ย ย โ คนไทยมีความหวงแหน เมืองมะริดและจะไม่ยอมยกให้ใคร นอกจากถูกบังคับและค่าถูกบังคับขู่เชิญด้วยกำลังทหารให้ยกให้ฝรั่งเศสแล้ว คนไทยก็ตะโกกรีดกันตลอดไป และจะใช้วิถีต่าง ๆ ที่จะทำให้เมืองท่านั้นไร้ประโยชน์ และถ้าทางฝรั่งเศสจะยกทหารเข้ายึดเมืองมะริด ฝรั่งเศสก็จะไม่สามารถรักษาเมืองไว้ได้นานตลอดไป เพราะจะถูกรังควานจากไทย พม่า และมลายู อย่างไม่สิ้นสุด

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย คำแนะนำของนายแพทย์ผู้เฒ่านี้ ก็เพียงพอที่จะทำให้ฝรั่งเศสเลิกตัดสินใจมาในดินแดนไทย ในยุคกรุงศรีอยุธยา

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย เนื่องจากอดีตเจ้าเมืองภูเก็ตผู้นี้ เป็นผู้ที่ทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศนับถือเป็นจำนวนมากจึงมีคนกล่าวถึงไว้ในเอกสารต่าง ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย บันทึกร่อง มงซิเออร์ย เอเรต์ ผู้แทนบริษัทอินเดียตะวันออก ของฝรั่งเศสเกี่ยวกับภูเก็ตนั้นมีปรากฏในประชุมพงศาวดาร เล่ม 26 ใน โ เรื่องเกาะภูเก็ตเกี่ยวกับประเทศสยามอย่างไร ย เขียนที่เมืองภูเก็ต เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2229 (ค.ศ. 1686) ข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า

ย ย ย ย ย ย ย ย โ ข้าพเจ้าจึงขอบอกให้ท่านทราบว่า เมืองภูเก็ต ซึ่งข้าพเจ้าอยู่ในบัดนี้นั้นเป็นเกาะเล็ก ๆ ว่างโดยรอบยาวประมาณย 35 ไมล์ ตั้งอยู่ริมทะเลตะวันตกแหลมมะละกาห่างจากฝั่งประมาณระยะทางปืนสั้น และอยู่ระหว่าง 6ย และย 8ย ดิกรีของลูดิจูดเหนือ ในขณะที่มีผู้คนน้อยที่สุด ทั้งหมดคงจะมีพลเมืองราว 6,000ย คนย รวมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตามเกาะภูเก็ตนี้เต็มไปด้วยป่าไม้ที่ดิบ ซึ่งมีแต่เสือ ช้าง แรด และสัตว์ร้ายอย่างอื่นอาศัยอยู่เท่านั้น และแรดนั้นบางทีพวกเราก็ต้องรับประทานเป็นอาหารต่างเนื้อโคก็มี เกาะภูเก็ตนี้ไม่เป็นเมืองย แต่มีราษฎรพลเมืองตั้งบ้านอยู่เป็นหมู่บ้าน ๆย และหมู่บ้านนั้นก็ตั้งอยู่ชายป่าห่าง ๆ กัน แต่ถึงดังนั้น พวกราษฎรก็เรียกหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดว่าเมืองโ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ในระหว่างเวลาที่ มงซิเออร์ เรน ชาร์บอนโน มารักษาการอยู่ในเมืองนี้ก็ได้สร้างป้อมเล็ก ๆ ทำด้วยไม้กระดานป้อมหนึ่ง ซึ่งมีหอคอย 4 หอซึ่งกึ่งดงามอยู่บ้าง พลเมืองในเกาะนี้เป็นคนป่าคนดง หรือจะใช้คำให้ดีขึ้นก็จะเป็นคนที่ไม่รู้จักกรีฑาสุขภาพ ซึ่งในประเทศสยามทั้งพระราชอาณาเขต ไม่มีที่ใดที่จะมีคนเลวทรามเช่นนี้เลย ชาวเกาะนี้อาศัยอยู่ตามป่าตามดง ไม่ทำกรางงานที่แปลกอย่างใดเลย ทั้งวิชาความรู้ก็ไม่ต้องเสาะแสวงหา การที่ทำอยู่ในทุกวันนี้ก็เพียงแต่ตัดไม้ทำฟืนทำนา และขุดดินเพื่อร่อนหาแร่ดีบุกเท่านั้น แร่ดีบุกนี้เป็นสิ่งสำคัญของเมืองนี้ และที่ได้เกิดมีการค้าขาย และที่ชาวเมืองได้อยู่เลี้ยงชีพไปได้ก็โดยอาศัยแร่ดีบุกนี้เอง เพราะชาวเมืองขุดแร่ดีบุกได้ ก็เอาแร่ขึ้นไปแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าซึ่งนำสินค้ามาจากภายนอกเพื่อเอาแลกเปลี่ยนกับดีบุกนั่นเอง การค้าดีบุกนี้ได้กำไรมาก เพราะเหตุนี้ บริษัทค้าขายของฮอลันดาซึ่งไปทุกหนทุกแห่งที่เห็นว่าจะหาผลประโยชน์ได้ จึงได้ตั้งห้างใหญ่ในเมืองนี้มาแต่เดิม แต่ได้เลิกห่างไปสัก 14 หรือ 15 ปีมาแล้ว เหตุที่ต้องเลิกห่างไปก็เพราะฮอลันดาจะคิดเอากำไรฝ่ายเดียว พวกชาวเมืองกับพวกแขกมลายูซึ่งมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองภูเก็ต จึงได้ช่วยกันฆ่าฟันพวกฮอลันดาตายเสียหมดสิ้น ตั้งแต่นั้นมา บริษัทฮอลันดา ก็หาได้ส่งคนออกมาอีกไม่

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย มงซิเออร์ เวนด์ สรุบบันทึกร่องของเขาว่า โ การที่มีดีบุก อำพัน และไข่มุก ซึ่งหาได้ในเมืองนี้ ทั้งเป็นเมืองที่อยู่ชายแดนคว้นนั้น จึงต้องนับว่าเมืองนี้เฝ้ากับเป็นบุญแจของประเทศไทย และเป็นเมืองที่สำคัญของพระเจ้ากรุงสยามเมืองหนึ่งโ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย เยรินี ได้เขียนไว้ว่า มงซิเออร์ บิลลี หรือ บิลลี (BILLI) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองภูเก็ต ในปี พ.ศ. 2228 (ค.ศ.1685) และไม่ได้อยู่ที่ภูเก็ต เมื่อนายพล เดฟาร์ (DESFARGES) ได้นำหมู่เรือฝรั่งเศส 5 ลำ เดินทางมาในปี พ.ศ. 2232 (ค.ศ.1689) เพื่อจะหาทางเจรจาคืนตัวประกันแลกเปลี่ยนกับการกักขังชาวฝรั่งเศสในกรุงศรีอยุธยา และเขียนอ้างว่า เกอร์แวลส์ (GERVAIS) ซึ่งอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ระหว่างปี พ.ศ. 2224 ถึง 2228 (ค.ศ. 1681-1685) ได้บันทึกไว้ว่า ชาร์บอนเนอ (CHARBONNERAU) ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลสยามให้ดูแลเกาะภูเก็ต และได้เข้าไปปกป้องอย่างมั่นคง ไม่ยอมให้ฮอลันดาเข้ายึดเกาะนั้นได้

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย สำหรับ มงซิเออร์ บิลลี หรือบิลลี (BILLI) ผู้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองภูเก็ตนั้น อาจจะได้รับแต่งตั้ง ใน พ.ศ. 2228 (ค.ศ. 1685) จริงตามที่ เยรินีได้เขียนไว้ แต่ ม. บิลลี เคยทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการวังของ เซวาเลีย เดอ โซมองต์ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นราชทูตฝรั่งเศสคนแรกที่เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาในปลายปี ค.ศ. 1685 และได้ลงนามในสัญญาลงวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2228 (ค.ศ. 1685) เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ทางศาสนาและการค้า บริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสได้รับอนุญาตให้ค้าอย่างเสรี โดยเสียภาษีขาเข้าและขาออก และการซื้อขายต้องผ่านคลังสินค้าของหลวง ผู้จัดการบริษัท ได้รับสิทธิปกครองผู้คนเข้ามาทำการค้าขายด้วย พร้อมทั้งสิทธิผูกขาดการซื้อดีบุกที่เกาะภูเก็ต ส่วนทางสงขลานั้นก็ได้รับสิทธิในการสร้างป้อมปราการ

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย สำหรับเจ้าเมืองภูเก็ต ชาวฝรั่งเศสคนที่สองนี้ ไม่มีหลักฐานว่าเป็นเจ้าเมืองที่มีคนรักใคร่เป็นพิเศษ และคงจะมาอยู่ที่ภูเก็ต จนสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นช่วงที่คนไทยเริ่มสงสัยใจเจตนาของฝรั่งเศส แต่มีชื่อปรากฏใน จดหมาย ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2228 (ค.ศ. 1685) ที่ มงซิเออร์ เดอ ลูแวง เขียนไว้ว่า โ ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้พบมงซิเออร์ เดอ บิลลี ในเวลาที่ เซวาเลีย เดอ โซมองต์ ราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม ข้าพเจ้าได้ลงไปเพื่อค้ำประกันท่านราชทูต เพราะถือว่าท่านราชทูตเป็นหัวหน้าทางฝรั่งเศส แล้วท่านมงซิเออร์ เดอ บิลลี จึงได้ส่งหนังสือที่ท่านฝากมาให้ข้าพเจ้าโ ซึ่งก็ทำให้เข้าใจได้ว่า มงซิเออร์ เดอ บิลลี นี้คงจะเดินทางมากรุงศรีอยุธยา เมื่อปลายปี ค.ศ. 1685 (พ.ศ. 2228) พร้อมกับคณะราชทูตของเซวาเลีย เดอ โซมองต์ เพราะเป็นผู้บัญชาการปราสาทของเดอ โซมองต์ ในประเทศฝรั่งเศส และก็คงได้มาทำหน้าที่เป็นเจ้าเมืองภูเก็ต ในปีถัดมา คือ ค.ศ. 1686 ซึ่งอาจเป็นปลาย พ.ศ. 2228 หรือ ในปี พ.ศ. 2229 ก็ไม่แน่ เพราะการเริ่มต้นปีใหม่ไม่ตรงกัน และ ม.บิลลี ก็คงจะอยู่ที่ภูเก็ตเพียงเวลาไม่เกิน 2 ปี จึงไม่ค่อยจะเป็นที่รู้จักกัน

ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2328 (ค.ศ. 1785) และเดือนมกราคม พ.ศ. 2329 (ค.ศ. 1786) และเข้ามาต่อสู้กับฝ่ายไทยที่เกาะภูเก็ต ที่ปากพระ พระยารัษฎราโชบายไตรโลก ต้องเสียชีวิตและพระยาพิพิธ ต้องถอยทัพหนีข้ามเทือกเขาในพม่าไปทางด้านตะวันออก แต่ก็ไม่สามารถเข้ายึดเมืองกลางได้ เพราะคุณหญิงจัน และมุกได้รวบรวมราษฎรต่อต้านไว้ได้ ในช่วงนั้นภูเก็ต มีเมืองกลางเป็นเมืองสำคัญ ส่วนท่าเรือทางใต้ได้เสื่อมความสำคัญลง

พม่าส่งทัพเรือมาตีเกาะภูเก็ตอีกเป็นครั้งที่สอง ในปี พ.ศ. 2352 (ค.ศ. 1809) เมื่อพม่าได้ข่าวว่า สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กำลังทรงพระประชวร จึงได้รับส่งทัพเรือมาโจมตีเมืองกลางอีก ในระหว่างฤดูมรสุม ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการเดินเรือของพม่า และเริ่มเข้าระดมยิงเมืองกลางในวันที่ 9 สิงหาคม และสามารถเข้ายึดเมืองกลางได้ ในวันที่ 15 เดือนเดียวกัน และรีบกวาดต้อนราษฎรและทรัพย์สินกลับเมืองทวายรองแม่ทัพพม่าแล่นเรือออกทะเลจะเดินทาง แต่ต้องถูกพายุมรสุมพัดกลับเข้าฝั่งจึงถูกเจ้าเมืองกลางจับตัวไว้ได้

พม่าได้ส่งทัพเรือมาตีเกาะภูเก็ตอีกในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2352 (ค.ศ. 1809) และมกราคม พ.ศ. 2352 (ค.ศ. 1810) นับเป็นครั้งที่สามเนื่องจากทางภูเก็ตไม่มีผู้ชำนาญทะเล เมื่อเข้าใจว่าพม่าถอยทัพไปแล้ว ก็เกิดชะล่าใจฝ่ายพม่าจึงยกพลขึ้นบกที่แหลมยามูและเข้าล้อมเมืองกลางในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2352 ส่วนเมืองในเขตปกครองของภูเก็ต คือเมืองท่าเรือนั้นถูกพม่าตีแตกภายในวันเดียว ส่วนเมืองกลางนั้นถูกล้อมอยู่ 27 วัน พม่าก็บุกเข้าเมืองปล้นทรัพย์สินและกวาดต้อนราษฎรได้สำเร็จในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2352 (ค.ศ. 1910) บาทหลวงฝรั่งเศสคนหนึ่งชื่อ PALLEGOIX ได้เขียนบันทึกการรบครั้งนี้ไว้ละเอียดในหนังสือ HISTORY OF THE CHURCHES OF INDIA, BURMA, SIAM.

ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2354 (ค.ศ. 1811) พม่าได้ส่งทหารประมาณ 5,000 คน ขึ้นบกที่เกาะภูเก็ตอีกเป็นครั้งที่ สี่ แต่เมืองท่าเรือเมืองหลวงส่งทัพใหญ่ไปช่วย พม่าทราบข่าวก็ถอยทัพกลับไปแต่ไม่มีปล้นทรัพย์สินตามเมืองเล็ก ๆ ชายฝั่งทะเลไปด้วย เพราะทางฝ่ายไทยไม่เคยส่งเรือรบออกมารับมือพม่า แต่ใช้การรบแบบรับคือกวาดต้อนผู้คนเข้าค่ายเพื่อตั้งรับเท่านั้น

การรุกรานของพม่า นั้น มีผลกระทบกระเทือนต่อเกาะภูเก็ตมาก ดังหลักฐานต่างๆ ที่มีผู้เขียนไว้ ถึงแม้จะเป็นเวลามากกว่า 10 ปีต่อมา

เจมส์ โลวีย์ ได้เขียนเรื่องการไปเกาะกลาง เมื่อปี พ.ศ. 2367 (ค.ศ. 1824) ไว้ว่าได้ไปขึ้นบกที่ท่าเรือ "เราถึงท่าเรือ เมื่อตะวันตกดิน และข้าพเจ้าได้เดินทางไปยังบ้านหลวงบ้านรุ่งผู้ดูแลเกาะนี้ เขาต้อนรับข้าพเจ้าด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีถึงครั้นเวลาประมาณ 2 ทุ่ม ภรรยาของหลวงบ้านรุ่งซึ่งเป็นหญิงสูงอายุโดยยกอาหารกับขนมจิบน้ำตาล ซึ่งจัดอย่างดีมาวางตรงหน้าข้าพเจ้า เจ้าของบ้านไม่ยอมกินอาหารจนกว่าข้าพเจ้าอิ่มแล้ว เมื่อเขากินอาหารและกลับมายังข้าพเจ้า เราได้พูดคุยกันท่ามกลางแสงคบไฟจนกระทั่งเที่ยงคืน ----- เท่าที่ปรากฏว่าชาวเมืองกลางดำเนินชีวิตไปอย่างง่าย ๆ ตั้งแต่เกาะกลางเริ่มเสื่อม พวกเขาถูกกำหนดให้อยู่ใต้การปกครองของเมืองพม่า พวกเขาผู้นั้นมีความลำบากอยู่บ้างในการงู้ม ----- หมู่บ้านท่าเรือในสมัยที่ปตันฟอร์เรสท์ มีบ้าน 30 หลัง ในขณะนี้มีเพียง 18 หลังคาเรือน ----- เขตแดนของคนไทยทางฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมมลายูทั้งหมด ดูเหมือนว่ากลางมีค้ำอย่างแท้จริงมากที่สุด อย่างไรก็ตามสำหรับผู้เป็นเจ้าของขณะนั้น มันมีสภาพดีกว่า แผ่นดินรกร้างแห้งแล้งนิดเดียวเท่านั้นเอง ดูเหมือนสาเหตุทั้งหลายของการขัดแย้งกันก็ได้รับการอธิบายเป็นบางส่วนแล้ว และสาเหตุหนึ่งน่าจะขจัดไปได้โดยสิ้นเชิงในไม่ช้า โดยการที่พวกอังกฤษเข้าปกครองเมืองท่าอังวะซึ่งจะทำให้สยามทุเลาจากความกลัวพม่ารุกรานได้ทันที และเมื่อได้ปล่อยให้เวลาผ่านไปสักระยะหนึ่งจะได้ผลดีแก่การเปลี่ยนแปลง กลางก็จะสูงส่งขึ้นในความนิยมของสยาม -----"

ตำแหน่งเจ้าเมืองภูเก็ตต่อมาจึงมักจะตกทอดแก่ลูกหลานของวีระสตรีสองท่านที่กล่าวแล้วหรือข้าราชการที่มาจากกรุงเทพฯ ดังปรากฏในหนังสือลงวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2367 (ค.ศ. 1824) ถึงร้อยเอกเจมส์ โลวีย์ ที่ปีนัง เขียนโดยพระบริรักษ์ภูธร บุตรหลานพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิสงคราม พระยาถลางผู้ออกมาสำเร็จกิจศุขทุกข์ประชาราษฎร ณ เมืองถลาง บางครั้ง ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า ทั้งแปดหัวเมือง แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่แสดงความเด่นชัด ปรากฏในพงศาวดาร จนถึงสมัยพระยาภูเก็ต (ทัต) ซึ่งได้รับผูกขาดซื้อแร่ดีบุกที่ภูเก็ต จนสามารถสะสมทรัพย์ไว้พอที่จะไปสร้างตึกใหญ่ที่ ธรบุรี ปีนัง และสิงคโปร์

ในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร. 3) ประมาณปี พ.ศ. 2393 (ค.ศ. 1850) กรมการเมืองถลางคนหนึ่งในตำแหน่ง หลวงมหาไถไทย ได้รับเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระภูเก็ต (แก้ว) ซึ่งมีบุตรตระกูลเป็นพ่อค้ามาจากเมือง มัทราช พระภูเก็ต (แก้ว) มีบุตรชายชื่อ ทัต ซึ่งเป็นผู้เริ่มขยายการทำเหมืองแร่ดีบุกออกไปยังบริเวณใหม่ ๆ เช่นที่ ตำบลทุ่งคา หลอย และท่าแครง เมื่อพระภูเก็ต (แก้ว) ลาออกจากราชการ บุตรชายที่ชื่อทัต หรือหลวงทวีปสยามกิจ ก็ได้รับตำแหน่งรักษาการเมืองภูเก็ต และต่อมาก็ได้เป็นเจ้าเมือง โดยมีบรรดาศักดิ์ใหม่เป็น พระยาภูเก็ตโลหเกษตรารักษ์

พระยาภูเก็ต (ทัต) เป็นบุคคลสำคัญในการสร้างตำบลทุ่งคาให้กลายเป็นจุดศูนย์กลางของเกาะภูเก็ต โดยมาสร้างบ้านอยู่ในหมู่บ้านแร่ดีบุก จนกระทั่งเกาะที่เคยเรียกกันว่า เกาะถลาง ก็มาเป็นที่รู้จักกันว่า เกาะภูเก็ต ความสำคัญของการทำเหมืองแร่ดีบุก ที่ตำบลทุ่งคา ได้ทำให้ตำบลทุ่งคาได้กลายเป็นอำเภอทุ่งคา และเป็นอำเภอเมืองภูเก็ตหรือเทศบาลเมืองภูเก็ต ในสมัยต่อมา

พระยาภูเก็ตโลหเกษตรารักษ์ (ทัต) เลือกที่ตั้งขังริมแม่น้ำใหญ่ หรือคลองทุ่งคา หรือคลองบางใหญ่ ตามแนวสายแร่ดีบุกที่มุ่งตรงออกสู่ทะเลในอำเภอทุ่งคา การทำเหมืองแร่ดีบุกในสมัยนั้นใช้วิธีทำเหมืองหาบด้วยแรงงานคนเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็จำเป็นต้องอาศัยกรรมกรจีน ที่มาจากดินแดนต่าง ๆ ทั่วประเทศจีนและแหลมมลายู และเมื่อมีการติดตามสายแร่ดีบุกออกไปไกลทะเล ก็จำเป็นต้องกันเป็นทำนบย้ายทางน้ำให้ออกไปทางอื่น และได้ขยายการทำเหมืองแร่ห่างออกไปจากฝั่งเดิม

หน้าที่สำคัญของเจ้าเมืองภูเก็ตในสมัยนั้น ก็คือการประมูลเก็บภาษีอากรจากเหมืองแร่ดีบุก เพื่อที่จะส่งให้รัฐบาลในกรุงเทพฯ

ซึ่งถ้าเก็บได้มากก็จะได้ผลประโยชน์เป็นส่วนตัว ระบบการประมูลเก็บภาษีนี้ ทำให้กรมกรเหมืองแร่ชาวจีนต้องเดือดร้อนและได้ก่อการจลาจลขึ้นหลายครั้ง จนรัฐบาลต้องส่งเรือรบไปควบคุม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2412 (ค.ศ. 1869) พ.ศ. 2415 (ค.ศ. 1872) เมื่อพระยาอัศภูงคศิริทศรักษา (ตันกิมเจ็ง) ได้เริ่มยื่นขอประมูลเก็บภาษีแข่งกับเจ้าเมืองภูเก็ต ซึ่งทำให้เจ้าเมืองภูเก็ตต้องเพิ่มค่ารับเหมาตามไปด้วย พระยาภูเก็ต (ทัต) นั้นต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็น พระยาวิชิตสงคราม จางวางกำกับเมืองภูเก็ต และบุตรชายชื่อ ลำดวน ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็น พระยาภูเก็ตโลหเกษตราภิรักษ์ สืบทอดไป

ในปี พ.ศ. 2424 (ค.ศ. 1881) พระยาภูเก็ต (ลำดวน) ไม่สามารถส่งภาษีให้รัฐบาลได้ครบถ้วน จนต้องเลิกระบบผูกขาดเหมาเก็บภาษี และบ้านเรือนของพระยาภูเก็ต (ลำดวน) ที่ตำบลทุ่งคอกก็ได้ตกเป็นทรัพย์สินของทางราชการ

ในปี พ.ศ. 2437 (ค.ศ. 1894) วารริงตัน สไมธ์ จากกรมราชโลหกิจมีโอกาสนไปราชการที่จังหวัดภูเก็ต และเขียนบันทึกไว้ (FIVE YEARS IN SIAM 1891-1896) ว่า:-

โ ข้าพเจ้าได้ทราบจากกรุงเทพฯ ว่าท่านสมุหเทศาภิบาลเป็นผู้เฉลี่ยชลาตซึ่งใครได้พบเห็นก็คงจะไม่คัดค้าน และก็คงทราบว่าเป็นนโยบายสืบเลือดหัวเมืองต่างๆ ทางด้านตะวันตกเช่นนี้คงจะมีผลตามมาเช่นไร และก็เป็นที่น่าประหลาดใจว่าทางรัฐบาลสยามก็พลอยเห็นชอบไปด้วย เพราะท่านข้าหลวงตรวจการได้รับความไว้วางใจ และปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอีกสมัยหนึ่ง ท่านสามารถเก็บภาษีได้มากกว่าส่งเงินเข้ากรุงเทพฯ ได้ปีละ 500,000 เหรียญ ไม่มีเจ้าเมืองที่ไหนจะสามารถเก็บภาษีได้มากกว่านี้ และก็ไม่มีเจ้าเมืองใด ๆ ในโลกที่จะใช้เงินบูรณะบ้านเมืองในความดูแลได้น้อยกว่านี้ นอกจากอาคารสำนักงานของราชการและทำเนียบสมุหเทศาภิบาลแล้ว มีหลักฐานว่ามีการใช้เงินบำรุงท้องที่ในภูเก็ตอีกเพียง 3 แห่ง คือมีการซ่อมถนนสายในทุ่งหนึ่งระยะ 200 หลา ค่าใช้จ่ายประมาณ 100 เหรียญ อีกแห่งหนึ่งคือ เมื่อที่พักตำรวจพังลง ได้มีการสร้างโรงไม้ไผ่ขึ้นแทน แต่ตำรวจคงไม่ได้จ่ายเงินเอง แห่งที่สาม ทุ่งและเสาวัดระดับน้ำในอ่าวภูเก็ตมีการทาสี กับตัน เวเบอร์ ผู้กำกับตำรวจจ่ายค่าสี แต่ใช้แรงงานของราชการ ข้าพเจ้าเชื่อว่ารัฐบาลในกรุงเทพฯ คงไม่ทราบถึงผลกระทบอันจะเกิดขึ้นจากการใช้ระบบดังกล่าวในดินแดนที่ห่างไกล ตราบใดที่มีการส่งภาษีให้ครบถ้วน ก็จะไม่มีความสนใจ เงินที่เข้ากรุงเทพฯ นั้น อาจจะทำให้ผู้คนเข้าใจว่า ประเทศสยามรุ่งเรือง เพราะเขาไม่เห็นหัวเมืองต่าง ๆ ที่ยากจน เจ้าเมืองคนหนึ่งชี้ให้เห็นถนนเรียบสองฝากคลองในกรุงเทพฯ แล้วบอกข้าพเจ้าว่า เงินของพวกเราจากบ้านนอกทั้งนั้น แต่เจ้าเมืองต้องควักกระเป๋าจ่ายค่ามุงหลังคาศาลประจำจังหวัดเอง

เมื่อสมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ทรงรับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย หัวเมืองต่าง ๆ เริ่มได้รับความสนใจ และนโยบายสืบเลือดจากหัวเมืองไปบำรุงกรุงเทพฯ ก็กำลังเริ่มจะสั่นคลอน ในช่วง 18 เดือนที่แลมาแล้วได้มีการเปลี่ยนแปลงเริ่มขึ้นมากบ้างน้อยบ้าง แต่จะต้องก้าวไปอีกไกล เพราะยังหาคนที่เหมาะสมได้ยาก ทางด้านการกระจายเงินออกไปตามหัวเมืองนั้น ข้าพเจ้ายังไม่ทราบ แต่อย่างไรก็ตามภูเก็ตยังไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากนโยบายใหม่ ๆ นี้ หรือจากความคิดเห็นใหม่ ๆ กำลังเป็นของทันสมัยในกรุงเทพฯ

เจ้าเมืองภูเก็ตต่อมา ที่รู้จักกันดี ก็คงจะเป็น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ซึ่งความจริงมีตำแหน่งเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ท่านได้มีบทบาทมากในการพัฒนาเกาะภูเก็ต เช่นการตัดถนน ส่งเสริมให้ปลูกสวนยาง ตลอดจนการสร้างศาลากลางจังหวัดภูเก็ตขึ้นใหม่ที่ตีนเขาโต๊ะแซะ แทนที่ทำการเก่าที่บ้านเดิมของพระยาภูเก็ต (ลำดวน) ที่ตำบลทุ่งคอก สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้เขียนในหนังสือสารานุกรมเสด็จไว้ว่า :-

โ การบำรุงเมืองภูเก็ตได้เริ่มก่อขึ้น ทั้งทำถนนหนทาง และการจัดนคราทร พอประจวบเวลาพวกฝรั่งชาวออสเตรเลียเข้ามาทำเหมืองแร่ในหัวเมืองไทย และแหลมมลายู พวกนี้มีทุนมากประสงค์แต่จะให้ได้ลงมือทำการโดยเร็ว ด้วยเวลานั้นดีบุกราคาสูงก็เป็นช่วงที่ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จะเรียกเงิน คอมเม้นเสชั่นได้ง่ายและได้มากขึ้นฝ่ายผู้ให้ก็ยอมด้วยยินดี เพราะเห็นประโยชน์ที่ได้จากเงินที่เสียไปนั้น ในตอนนี้รัฐบาลให้มี เอนยีเนียร์ฝรั่ง ในกระทรวงโยธาธิการลงไปช่วยด้วย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จึงสามารถทำการบำรุงบ้านเมืองได้กว้างขวางออกไป ให้ทำถนนจากตัวเมืองภูเก็ตออกไปถึงตำบลต่าง ๆ ที่มีเหมืองแร่ทั่วเกาะ และให้ภูกฤษณที่จะทำให้ถึงหัวเมืองใกล้เคียง สายหนึ่งจะทำไปถึงเมืองตะกั่วป่า อีกสายหนึ่งจะทำผ่านเมืองตะกั่วทุ่ง เมืองพังงา เมืองกระบี่ ต่อไปจนถึงเมืองตรัง ว่าโดยย่อ ถนนที่พวกกรมทางไปทำในรัชกาลที่ 7 นั้น ทำตามทางที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้เคยไว้แล้วทั้งนั้น

นอกจากทำถนนดังกล่าวมา พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ สามารถสร้างเมืองภูเก็ตขึ้นใหม่ได้ทั้งเมือง ด้วยอุบายอย่างน่าอัศจรรย์ ด้วยบริเวณบ้านพระยาภูเก็ต ซึ่งตกเป็นของหลวงและอาศัยใช้เหยาเรื่องเดิมเป็นที่ว่าการมณฑล และที่พักของข้าราชการอยู่นั้นเป็นที่มีแร่ดีบุกอยู่ได้ดินมาก เมื่อขุดแร่ได้ที่ใกล้เคียงหมดแล้ว ก็ยังเหลืออยู่ตรงที่ตั้งบริเวณสถานรัฐบาล มีบริษัทฝรั่งมาถ่วงถ่วงให้ค่าคอมเม้นเสชั่นตามสมควร รัฐบาลจะอนุญาตให้ขุดแร่ตรงนั้นได้หรือไม่ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ มาบอกหม่อมฉันว่า โชคดีมาถึงแล้ว ขออนุญาตขายที่บริเวณรัฐบาลเอาเงินสร้างสถานที่สำหรับราชการต่าง ๆ กับที่ตั้งที่อยู่ของข้าราชการขึ้นใหม่ให้ทันสมัย หม่อมฉันก็กราบบังคมทูลของพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตามประสงค์ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ไปเลือกที่ใหม่บนเนินเขา แล้วคิดทำแผนผังทั้งถนนและสถานที่ต่าง ๆ เหมือนอย่างสร้างเมืองใหม่ ประมาณเงินที่จะต้องใช้จ่ายก่อสร้างตั้งเป็นราคาที่เป็นบริเวณรัฐบาล บริษัทที่รับซื้อ ได้เมืองใหม่ซึ่งปรากฏอยู่ทุกวันนี้ทั้งเมือง โดยมีต้องจ่ายเงินพระคลัง และยังมีการไปต่อไปด้วยลงความในสัญญาขาย ว่าขายแต่แร่ดีบุก เมืองบริษัทขุดแร่ดีบุกหมดแล้วต้องคืนที่นั้นให้รัฐบาลโดยไม่เรียกค่าชดเชยอย่างใด เมื่อหม่อมฉันไปเมืองภูเก็ตคราวตามเสด็จในรัชกาลที่ 7 ที่นั่นกลับมาเป็นของรัฐบาลแล้ว ยังเป็นที่วางแปลายูกกลางตลาด รัฐบาลจะขายหรือจะสร้างตึกแถวให้เขา ก็จะได้เงินอีกครั้งหนึ่งจากที่แห่งเดียวนั้น แต่ที่ประหลาดอย่างยิ่งนั้น ปรากฏว่าบริษัทที่รับซื้อไปได้กำไรงามด้วย เพราะแร่เนื้อดีบุกมาอยู่ตรงนั้นมาก รัฐบาลยังได้เงินค่าภาคหลวงมากขึ้นจากการทำเหมืองแร่ในที่นั้นด้วยอีกโสดหนึ่ง

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ หาเงิน คอมเม้นเสชั่น ได้เกินความคาดหมายจนสามารถทำถนนในเมืองอื่น เช่น ต่อถนนที่เมืองกระบี่ ต่อจากบ้านปากจั่นลงไปถึงทับหลี อันเป็นท่าเรือใหญ่สายหนึ่ง ซวกันกับเจ้าพระยามรธา และสมเด็จพระชาย เมื่อยังเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ทำถนนจากเมืองตรัง ถึง เมืองนครศรีธรรมราชสายหนึ่ง จากเมืองตรังข้ามภูเขาถึงเมืองพัทลุงสายหนึ่ง ที่เมืองตะกั่วป่าก็ขายเมืองลงมาตั้งใหม่ที่นั่นอีกให้เรือไปมาได้สะดวก

นอกจากนั้นสามารถต่อเรือไฟสำหรับใช้ราชการได้คือเรือกลาง (ลำเก่า) ลำหนึ่ง เรือเทพสตรี ลำหนึ่ง และมีตัวเงินเหลืออยู่ในพระคลังเมืองภูเก็ต เมื่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์ถึงแก่อนิจกรรม กว่าสองแสนบาท การที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ บำรุงหัวเมืองฝ่ายตะวันตกครั้งนั้น ได้พระราชทานบำเหน็จความชอบด้วยเครื่องอิสริยาภรณ์มหาสุรกรมกงสุลสยาม เป็นสายสะพายสายที่ดีที่สุด ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระราชทานแก่ผู้มีความชอบเมื่อก่อนสวรรคต เพียง 3 เดือน

หลังจากสมัย พระยารัษฎานุประดิษฐ์ แล้ว การเก็บเงินชดเชย จากบริษัทเหมืองแร่เพื่อบำรุงท้องถิ่น ก็ถูกยกเลิกไป ทางเกาะภูเก็ตมิได้รับการทำนุบำรุงตามสมควรเนื่องจากได้ส่วนแบ่งน้อยจากงบประมาณส่วนกลาง จึงมิได้มีเจ้าเมืองที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมาก จนกระทั่งยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ประเทศไทยต้องถูกญี่ปุ่นย่ำยีเข้ามามีอำนาจในประเทศไทย

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีคนไทยอย่างน้อย 2 ท่าน ที่ได้มีบทบาทในการต่อต้านญี่ปุ่นที่ได้เข้ามาควบคุมประเทศไทย และทำลายเศรษฐกิจของประเทศด้วยการปรับค่าเงินบาทให้เท่ากับเงินเยนอันไร้ค่าของญี่ปุ่น โสริไทยโ 2 ท่านนี้ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองภูเก็ต คือนายอุดม บุญญประเสริฐ (พ.ศ.2492-2494) และนายมาลัย หุวะนันท (พ.ศ.2494-2495)

เจ้าเมืองในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่มีโอกาสแสดงความสามารถเพราะมาอยู่ภูเก็ตในระยะสั้น ๆ แต่ที่มีชื่อเป็นนักประชาธิปไตย ก็มี คุณมงคล สุภาพงษ์แต่ก็อยู่ไม่นาน และก็มี คุณอ่อน สุระกุล ซึ่งมีชื่อว่าเป็นนักพัฒนา และมีโอกาสมาเป็นผู้ว่าราชการภูเก็ตนานถึง 10 ปี ซึ่งในช่วงนั้น ท่านได้เอาใจใส่ในการฟื้นฟูสนามกอล์ฟหาดสุรินทร์ ซึ่งได้ถูกบุกรุกเหลือที่ดินไม่ถึง 60 ไร่ ริเริ่มสร้างอนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรีและได้สร้างสนามกีฬา โสริสุระกุล ตลอดจนการสร้างสะพาน สารสิน เชื่อมเกาะภูเก็ตกับฝั่งจังหวัดพังงา จากท่าฉัตรชัยไปยังท่านุ่น เล่ากันว่า คุณอ่อน เมื่อครั้งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ ได้มีการพบขางเผือกหนึ่งเชือก แต่ทางรัฐบาลสมัยนั้นไม่สนใจ ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจ คุณอ่อนจึงรายงานไปใหม่และได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดี คุณอ่อนจึงเป็นเจ้าเมืองขางเผือกทำหน้าที่อยู่ภูเก็ตจนกระทั่งได้ลาออกจากราชการ เมื่อลงสมัครรับเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ในปี พ.ศ. 2511 ราษฎรชาวภูเก็ตไม่สนใจหรือลืมนึกขางเผือกไปแล้ว คุณอ่อนจึงไม่ได้รับเลือกตั้ง

เจ้าเมืองอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองนักเขียนคนคว่ำ และนักประชาธิปไตย คือ คุณสุลัย ราชภัฏชารักษ์ ซึ่งได้ประพันธ์หนังสือเรื่องภูเก็ตไว้ ท่านได้เป็นสมาชิกก่อตั้งสโมสรไลออนส์ภูเก็ต ในปี พ.ศ. 2514 และได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ สละเวลาให้แก่สโมสรการกุศลนี้ และเมื่อมีอายุเกษียณแล้ว ก็ยังไปปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของสโมสรในกรุงเทพฯจนถึงแก่อนิจกรรม ในด้านประชาธิปไตยนั้น ท่านมิได้ปฏิบัติตามจังหวัดต่าง ๆ ที่นิยมแต่งตั้งภรรยาผู้ว่าราชการ ให้เป็นนายกสมาคมวัฒนธรรมหญิง หรือ สมาคมสตรี แต่กลับส่งเสริมให้สตรีภูเก็ต เข้ารับตำแหน่งแทน

การศึกษาประวัติศาสตร์ของภูเก็ต จากหลักฐานตามทีกล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ชัดว่า ชาวเกาะภูเก็ตได้ถูกพ่อค้าอาหรับค้าขายกับโดยการค้าขายมานาน เกิดความรู้สึกรักได้สำนึกสืบทอดอยู่จนถึงทุกวันนี้ ที่ไม่พร้อมที่จะรับคนต่างเมืองที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาปกครองบ้านเมืองโดยมิได้คำนึงถึงว่าผู้ที่ถูกส่งมานั้น จะมีความสามารถหรือความตั้งใจดีเพียงใด

พระนามและนามสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

1. พระยาทิพย์โกษา (หมาโต โชติกะเสถียร)
2. พระยาวิสูตรสารครดิฐ (สาย โชติกะเสถียร)
3. พระยารัษฎีเสวีวัฒน์ (ไตฮัก)
4. พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง)ย ย ย พ.ศ. 2450-2456
5. พลโท พระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธิ สุทัศน์)ย ย ย พ.ศ. 2456-2463
6. พระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล)ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2463-2468
7. หม่อมเจ้าสุภะดิเดชชายางกูรย พ.ศ. 2469-2473
8. พระยาศรีเสนา (สะ สมบัติศิริ)ย พ.ศ. 2474-2475

ย
พระนามและนามผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต

1. พระยาวิสูตรสารครดิฐ (สาย โชติกะเสถียร)

2. พระยาวิเศษสิงหนาท (ปัว นูนาค)
3. พระยาประชาภิจักรจักร (ชูป โอสถานนท์)
4. พระยานรงค์เรืองฤทธิ์ (อรุณ อมาตยกุล)
5. หม่อมเจ้าประดิพัทธ์เกษมศรี พ.ศ. 2450-2458
6. พระยาทวีบุรุษประศาสตร์ (ชูป โอสถานนท์) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2458-2461
7. พระกรุงศรีสวัสดิการ (จรัส สวัสดิชูโต) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2461-2465
8. พระยานครราชเสนี (สหัส สิงห์เสนี) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2465-2471
9. พระศรีสุทัศน์ (ม.ล.อนุนิจิตร สุทัศน์) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2471-2472
10. พระยามรศักดิ์ประสิทธิ์ (ทะนง นูนาค) ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2472-2476
11. พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ย พ.ศ. 2476-2476
12.
พระยาสุรเดชรัตนชาติ ย พ.ศ. 2476-2478
13. พระยาศิริชัยบุรินทร์ (เป็ยน) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2478-2479
14. พระยาอุดรธานีศรีโขมสารเขตต์ ย พ.ศ. 2479-2480
15. หลวงเจียรประสิทธิ์สาร (ร.อ.มงคล เจียรประสิทธิ์) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2480-2486
16. หลวงอังคณาภิรักษ์ (ร.อ.ถวิล เทพาคำ) ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย พ.ศ. 2486-2489
17.
ขุนภักดีดำรงฤทธิ์ ย พ.ศ. 2489-2492
18. นายอุดม บุญยประสพ ย พ.ศ. 2492-2494
19. นายมาลัย หุวะนันทน์ ย พ.ศ. 2494-2495
20. ขุนจรรยาวิเศษ (เทียง บุญยนิภัย) ย พ.ศ. 2495-2497
21. นายมงคล
สุภาพงษ์ ย พ.ศ. 2497-2500
22. นายเฉลิม
อุปานนท์ ย พ.ศ. 2500-2501
23.
ขุนวรคุดคณาภิรักษ์ ย

